

Una 'Eina' de disseny

De la mà del crític literari i poeta Sam Abrams, Josep Piera fa una visita al nou espai de l'escola Eina de Barcelona, un institut de l'art que, per situació geogràfica, cura arquitectònica i esperit acadèmic, és en si mateix una obra d'art.

Barcelona no s'acaba mai; no s'acaba mai de descobrir del tot, vull dir, si només la vius de pas, per pocs dies, des d'alguna habitació d'hotel o com a convidat en casa d'uns coneguts. Per a la gent, però, que se la viu i veu a diari, que en té l'ofici i el benefici, que s'ha criat en aquest o aquell barri, Barcelona serà tota una altra cosa, òbviament; Barcelona, llavors, es transforma en moltes i canviants

ciutats alhora, tantes com persones que l'habituen; elles, és clar, en tenen visions familiars, més casolanes, menys volanderes, d'aquest escenari urbà grandios que per a mi és Barcelona. Hi ha moltes Barcelones, com ha escrit Manuel Vázquez Montalban, o moltes Bar-Cel-Ones, com ens ha fet veure Mariscal.

Les meues visions, per contra, són i seran sempre les d'algú que hi puja de prop (o d'un prop lluny), en ocasions especials, que passeja les Rambles com un foraster curiós, que recorre llibreries de vell i aprèn a dividir la ciutat per cantonades; algú que va a llocs o locals més o menys de moda segons la companyia i les ho-

Diverses imatges de la part alta de Barcelona, zona que Piera descriu com "la que es mira la ciutat en panoràmica". Torres, cases modernistes, jardins cuidats i, encara, ruïnes no gens romàntiques.

RAFA GIL

res, que hi descobreix novetats i raconades sorprenents cada vegada. Novetats o sorpreses que no ho són gens, per descomptat. O que no ho són per als que hi viuen de sempre o gairebé. Però és agradable, de veres, tenir aquesta sensació de descoberta contínua que regala la gran ciutat al foraster que la visita.

La darrera de les meues descobertes barcelonines ha estat la de l'escola Eina, situada a la part alta de la ciutat, allà on les avingudes es fan cinturons d'asfalt entre túnels misteriosos i jardins romàntics, on no hi ha gratacels recents i sí arbres centenaris, on les vivendes semblen vells xalets d'estiu o torres –com els barcelonins, tan admiradors de l'edat mitjana, anomenen les vil·les–. D'aquesta zona, en diuen la part alta de Sarrià, la que dona als boscos de Collserola; jo dic que és la que es mira la ciutat en panoràmica, lluny i prop, de dins i de fora en una mirada, amb aquell gust per harmonitzar les contradiccions més íntimes que tenia el poeta quan escrivia allò de: "M'exalta el nou i m'enamora el vell".

De J. V. Foix parlàvem precisament, Sam Abrams i jo, el matí d'estiu que pujàvem en un xafogós autobús de línia, Sarrià amunt, carrers amunt, paraules amunt, cap a l'escola Eina. Parlàvem de com Foix havia sabut reunir en la seua sola veu el que ambdós trobàvem una de les raons de ser de la literatura en aquestes acaballes de mil·lenni, i una de les aportacions de la cultura catalana a la civilització europea, en particular; la raó o voluntat de trobar un equilibri dinàmic entre la tradició i l'avantguarda, entre el món que s'hereta del passat col·lectiu i la creació original de l'artista.

No renegar de la pròpia història cultural, ni repetir-la com un cànon, ni imitar-la amb maneres neoclàssiques, sinó fent-ne una nova cultura des del saber –i el saber és memòria–, sense trencaments amb la pròpia tradició –la d'Europa–, des de la consciència que el present acaba fent-se també història com la història es fa record i temps irrepetible.

N'havia sentit parlar, i molt, d'aquesta "escola de disseny i art" que és Eina (un mot bellament escollit per a definir una escola); fins i tot coneixia més d'una persona que hi fa de professor, com ara el mateix Sam Abrams (el meu guia en aquesta passejada Barcelona amunt), o Albert Ràfols-Casamada (l'actual degà de l'escola), com Antoni Marí (teòric de l'art), Amèrica Sánchez (dissenyadora, entre altres coses, de l'actual logotip d'Eina)..., però no hi havia anat mai, ni de visita;

no en sabia ni el lloc on estava ubicada, per molt que em digueren que a Vallvidrera.

Només la coneixia d'oïdes i d'alguns resultats, aquesta famosa escola d'on han eixit tants artistes (Narcís Comadira) i dissenyadors importants (Josep Llusçà) dels darrers anys, quan Barcelona tota ella s'ha convertit en una gran escola de les arts, en un centre mundial de producció de disseny.

Quan vam arribar a la torre on des del 67 ha estat aquesta escola, la casa —perquè d'una casa es tractava, i d'una casa modernista amb “dolces” ressonàncies històriques, i no de cap edifici pensat per a fer de col·legi— em va semblar un tant desolada i entristida, com solen quedar tots els centres pedagògics quan ve l'estiu i els alumnes n'abandonen les aules per les vacances. O un poc més encara, en aquesta ocasió. Hi havia una atmosfera, entre atrafegada i melangiosa, pel fet d'estar a punt de tancar les

portes i deixar buit el recinte, no només a causa d'unes efímeres vacances d'estiu, sinó definitivament.

El jardí d'aquella casa, si més no, el vaig trobar esplèndid, amb aquest toc de natural i descurada elegància que solen tenir les coses boniques quan ho són sense un excés d'artifici. “El jardí és l'obra de la senyora Inés, qui n'ha tingut cura des del primer dia...” em digué Sam Abrams, com si em revelara un secret de l'escola. La senyora Inés, a més de la jardineria, va resultar ser a poc a poc moltes més coses, entre altres una dona volguda de tothom en aquella casa-escola. També vaig trobar agradable el pontet de ferro per sobre la via del funicular, camí obligat per arribar a l'illa verda que és Eina, a més d'una mena de símbol de l'escola.

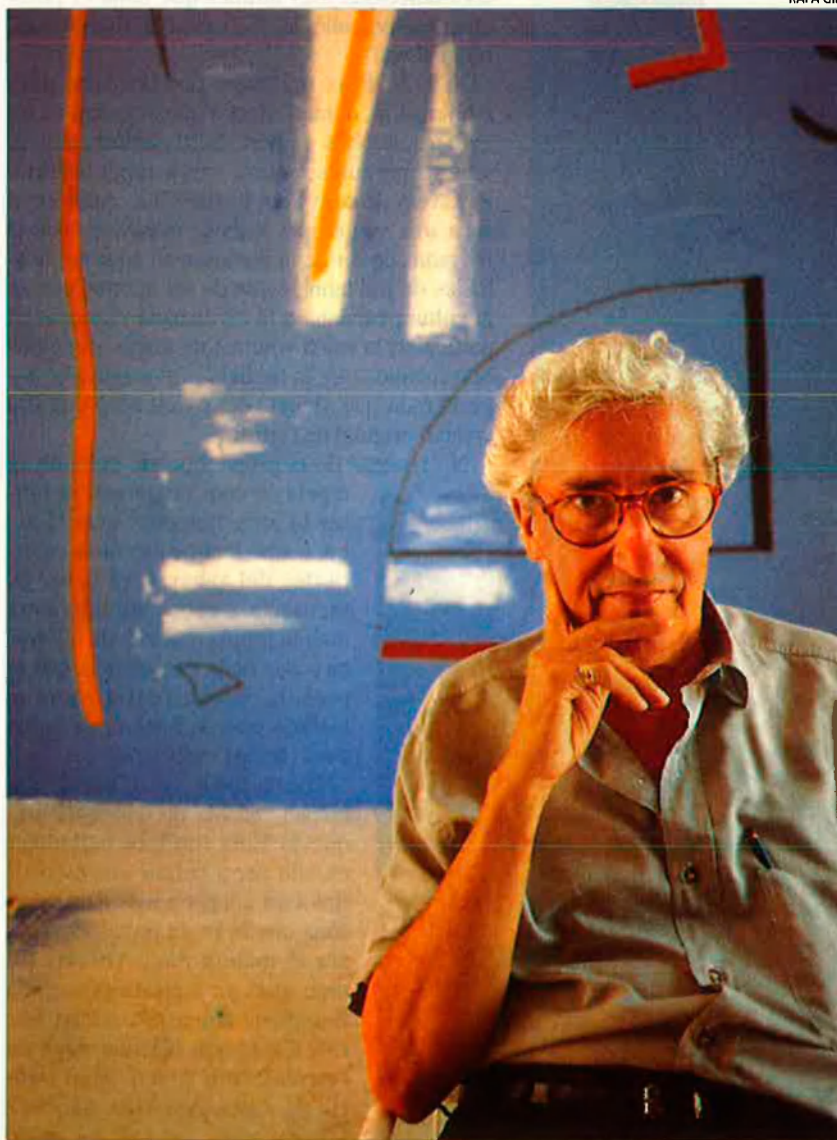
Tot pensant aquestes coses, jo em demanava aleshores: què deu ser Eina, doncs? Una escola en el sentit d'un contenidor de gent que estudia unes matèries determinades per aprendre un ofici ben après, o una obra d'art en ella mateixa? La resposta me la va donar més tard Albert Ràfols-Casamada, i no només de paraula, tot i tractar-se d'un poeta; d'un poeta pintor, però. Perquè Ràfols-Casamada pinta quan escriu poemes i fa poemes de colors quan pinta.

Amb els pinzells i els colors, naturalment, és com ens vam trobar el poeta i pintor, aquell matí d'estiu, Sam Abrams i jo. Però no a l'escola Eina de la qual ell ha estat director per molts anys, sinó a l'altra, a la nova, aleshores en obres de restauració i condicionament, on rematava els darrers retocs d'un mural, amb una blanca granota d'obrer tota a taques i esquitxos, en companyia d'altres enfeïnats artistes que, amunt i avall com ell, aportaven els seus sabers a la nova escola universitària Eina.

Aquelles populars i coloristes vestimentes de faena em van recordar, sense voler, les dels màgics i demoníacs personatges que apareixen per les santantonades dels Ports de Morella. Li ho vaig dir al pintor, mentre el veia treballar per entre aquells bastiments, com un artista del Renaixement, i ell va somriure.

L'escola Eina, amb tot el que suposa i ha suposat per a l'art i el disseny, canvia de casa i canvia a millor. I ho fa com ho saben fer els catalans: recuperant un antic edifici abandonat per tal de donar-li nous i bells usos moderns, a manera de metàfora foixiana. Ho va dir el mateix director de l'escola, Miquel Espinet, quan en parlàrem: “el projecte de rehabilitació conserva allò que és antic i sobreposa el que és nou”.

Veure com un casalot del XIX (l'antic palau del marquès de Sentmenat) que entre l'abandó i les burocràcies s'estava convertint en una bruta ruïna no gens romàntica, es transforma en un centre viu d'art i en una nova escola universitària, és una cosa que emociona, per la profunda coherència que el projecte té i pel sentit

Albert Ràfols-Casamada. El poeta-pintor, que pinta quan escriu poemes i fa poemes de colors quan pinta, és autor d'un dels murals de la nova Eina.

simbòlic que tot plegat pren. I no és cap ironia, ni un panegíric idiota, el que dic; al meu país, el país dels valencians, estem cansats de veure costoses restauracions gairebé inútils, restauracions que només saben maquillar les ruïnes, quan no magnífics edificis antics que agonitzen per manca d'inversions o de no saber què fer-ne.

Situat relativament a tocar de l'anterior Eina, a la vora del barri Can Caralleu, a Sarrià mateix, el palau dels Sentmenat era també una agònica ruïna, fins fa poc. "Fa quatre anys aquest casolot es trobava mig desfet i caient de manera escandalosa per culpa del vandalisme; des que es va abandonar, a primeries dels anys vuitanta, els lladres s'havien endut tot el que havien pogut, com ara una part de les baranes de ferro de l'escala interior..." em deia Sam Abrams, mentre en recorriem l'edifici i el jardí-bosc ara en plena restauració, entre grues i bastides, estàtues mutilades, muntonades de brutícia, fonts sense aigua, arbres morts... I al fons, això sí, una espectacular panoràmica d'una Barcelona emboirada per la calima estiuenca.

Aquest curs 94-95 que comença, però, els alumnes d'Eina es trobaran un espai literalment preciós per a les seues classes i activitats, pensava jo, tot contemplant pels meus ulls aquella història dramàtica ara transformada en art. I això –i cal dir-ho, i felicitar-se'n–, gràcies a la col·laboració de l'Ajuntament de Barcelona que ha deixat a lloguer el palau per molts anys, gràcies al patrocini d'algunes empreses –Sapic, Gas Natural, Mobles Amat...– i gràcies per descomptat als responsables d'Eina, entre els quals caldria destacar ara Miquel Espinet, l'actual director de l'escola, membre del taller d'arquitectura Espinet-Ubach que s'ha encarregat de la reforma per tal de convertir aquest palau en el que aviat serà una autèntica i utilíssima meravella. Tot un exemple de col·laboració entre institucions i societat civil, que sol dir-se.

Mentre Ràfols-Casamada acabava el seu mural en blau i eines, i Rafa Gil, el fotògraf, en retratava la signatura fent-ne un document espontani –sense parar de recollir igualment altres imatges–, Sam Abrams em feia veure, en el seu mèster de guia, com serien els usos pedagògics de l'edifici: "El primer nivell contindrà una sèrie d'aules i tallers, així com una sala d'actes o recepcions i en serà l'entrada... oficial; la segona planta, amb sortida directa a les terrasses enjardinades, serà l'espai destinat a l'administració del centre i l'entrada normal dels alumnes. Més amunt hi haurà més aules –en aquest moment, ja ho veus, ni s'hi pot pujar per les obres–, i a les dues torratxes hi haurà la biblioteca i una sala d'exposicions amb el fons artístic de la Fundació Eina..."

I del jardí-bosc aquest, que en fareu? –vaig demanar, mentre afegia que l'altre jardí m'ha-

via agradat molt, que el trobava recollit i propici a la conversa. "La part del jardí de darrere, la que mira a Collserola, serà també com una gran aula a l'aire lliure, com tant li plau fer a Ramon Barnils durant les classes; així com la terrassa serà un lloc d'exposició de treballs, especialment dels alumnes de dibuix de Francesc Artigau. S'hi faran a més seminaris sobre paisatgisme, que és com nosaltres anomenem l'art del jardí..." em respongué Sam Abrams en pla pedagògic.

Un jardí ha de ser un espai de vida amable, certament, i no cap decoració versallesca; un lloc on les plantes i les persones troben el racó just on poder créixer i desenvolupar les pròpies formes, o idees, d'una manera el més espontània i vigorosa possible. Un jardí per a mi cal que siga una imatge humanitzada del paradís, un lloc on faça goig estar en totes les estacions de l'any i no un exòtic lloc de pas ni menys en-

Fa poc, el palau s'esfondrava. Ara, els alumnes d'Eina hi trobaran un espai preciós.

cara cap pròleg pretensions a cap obra arquitectònica.

"Un jardí –digué el crític literari i poeta que és Sam Abrams–, ha de ser una obra d'art. Una obra d'art, però, com el mateix Ràfols-Casamada diu que l'entenia Alexandre Cirici quan parlaven de com volien que fóra l'educació artística a Eina: "L'art no havia de ser mai un element afegit –aplicat– a l'objecte, sinó que l'objecte en si havia de ser art, és a dir, expressió, equilibri resolt entre forma i funció, segons els esquemes bauhausians". I la funció d'un jardí, com la de qualsevol objecte artístic, és fer-se bellament útil, és a dir vivificant i gaudible".

"N'estic plenament d'acord. I espere que d'aquest jardí-bosc formidable, ara mig selva degradada, en fareu un jardí-paradís bellament socràtic" –li vaig respondre amb un somrís còmplice.

RAFA GIL

El palau dels Sentmenat. Aquest casolot es transformarà en una nova escola.

El jardí és l'obra de la senyora Inés. Una obra esplèndidament natural.

RAFA GIL

La funció del jardí és fer-se bellament útil. D'aquest jardí-bosc n'eixirà un jardí-paradís.

Quan Ràfols-Casamada donà per acabat el seu mural tot levant-se la granota mironiana que hi duia, vam deixar la nova escola Eina, a punt gairebé per a començar un curs més i una nova època, acomiadant-nos-en fins a l'octubre. "A l'octubre, s'haurà signat ja un conveni amb l'Autònoma (UAB), i Eina serà una escola universitària com cal...", m'informaren.

Les nostres converses, si més no, s'allargaren amb un òptim dinar a La Bodega, cafè i copes. En un moment, Albert Ràfols, parlant d'Eina, digué: "Un dels principis que m'he esforçat a mantenir d'acord sempre amb la majoria, ha estat el de fomentar, paral·lelament a la formació especialitzada, un ensenyament de to humanístic, amb matèries de caràcter cultural o artístic, ja que les considero necessàriament formatives per al futur dissenyador."

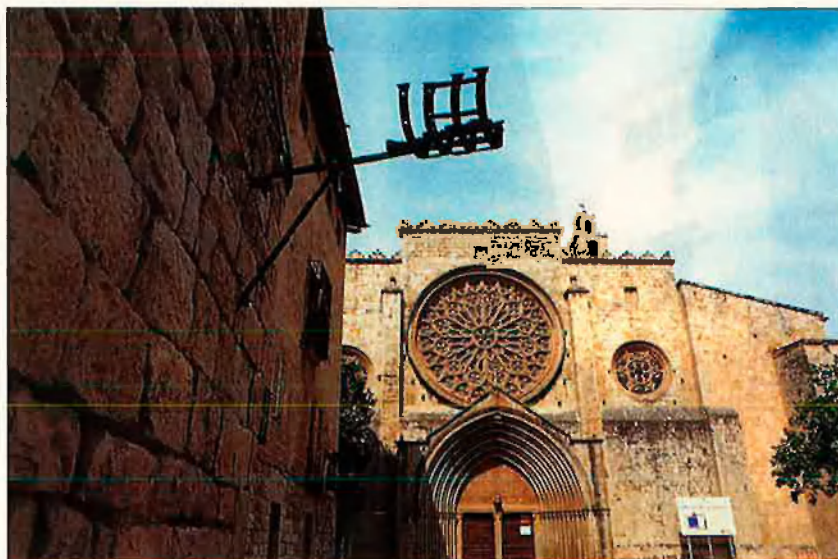
Aquest dia pedagògic el vaig acabar a Sant Cugat del Vallès a la casa de Sam Abrams.

També va ser una descoberta, aquesta visita. Sant Cugat és un poble residencial a pocs quilòmetres de Barcelona i a menys minuts en tren. La sensació, en arribar-hi, és gratificant, tot i que també s'hi troben els inevitables exabruptes urbanístics, d'abans i d'ara. En general, però, em va semblar un poble vivible, amb tots els avantatges d'estar relativament lluny, i relativament prop, de la metròpoli. Passejar-lo a poqueta nit per la plaça, mentre les campanes del Monestir —un conjunt monumental imponent dels segles XI al XIV— anunciaven l'hora o alguna cerimònia religiosa, i d'algun carrer llunyà ens arribaven sorolls de gresca i músiques festeres, me'l va fer més agradable encara, el poble. I més, quan ja a les fosques, ens vam seure per reprendre les converses del matí, on J. V. Foix i Gabriel Ferrater se'ns barrejaven, com se'ns barrejaven els perfums càlids d'un forn amagat, el gust refrescant d'un cafè del temps i el whisky amb gel que algú va demanar en aquell moment al cambrer.

Aquella mateixa nit, escorcollant lliurement la biblioteca de Sam Abrams, una biblioteca on abunden els llibres de poesia en moltes llengües i bons llibres de fotografia —una de les arts que més m'interessen actualment (la fotografia és a la imatge el que la poesia a la paraula)—, vaig fer la darrera descoberta de la jornada: una edició italiana de fotos i textos de Tina Modotti, titulada *Perché non muore il fuoco*. Mirant les fotos, d'una senzillesa extrema i emotiva les més belles, vaig trobar un fragment d'una carta, escrita a Los Angeles el 1921, on Tina Modotti deia, segons aquella versió italiana: "*...è così triste se ci guardiamo indietro. Comunque, per me la vita è sempre triste, perché nel momento presente vedo il passato. Il mio deve essere uno spirito decadente, e stando qui non faccio che alimentarlo. Eppure sento che solo rivivendo il passato possiamo vendicarci della nostra natura.*"

M'hi vaig sentir retratat en aquells mots, en aquell moment, sabent i no sabent el perquè. "M'exalta el nou i m'enamora el vell", vaig dir amb una veu alta que ningú no va sentir, sense pensar-m'ho, com la remor fresca de l'oreig que feien els arbres.

A les poques setmanes, les notícies televisives mostraven la brutalitat ferotge dels incendis que havien cremat gran part d'aquelles humanitzades muntanyes. La cita de Tina Modotti, les converses a la plaça de Sant Cugat, la visita al nou palau de Sentmenat i la vella casa Dolcet d'Eina, em retornaven vivíssimes. Vulguen els déus que aquells paisatges tan verds no siguen cendres, vaig demanar en silenci. "Fins i tot en el moment present veig el passat"... digué el record. I em vaig posar de seguida a redactar aquest reportatge, com si jo poguera aturar amb un conjur el foc salvatge que cremava les muntanyes. **Josep Piera**

"Passejar Sant Cugat a poqueta nit per la plaça, mentre les campanes del Monestir anunciaven l'hora o alguna cerimònia religiosa, me'l va fer més agradable encara." La visita de Josep Piera finí en aquesta vila.